

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА
КИЇВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ВСЕУКРАЇНСЬКА ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«АСОЦІАЦІЯ ЦИВІЛІСТІВ УКРАЇНИ»**

**ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ПРИВАТНОПРАВОВИХ МЕХАНІЗМІВ НАБУТТЯ,
ПЕРЕДАЧІ, ЗДІЙСНЕННЯ ТА ЗАХИСТУ
СУБ'ЄКТИВНИХ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ**

**Матеріали науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті професора
Чингізхана Нуфатовича Азімова
16 грудня 2016 року**

**Харків
2017**

УДК 347(477)
ББК 67.9 (4УКР)304
С91

Відповідальний за випуск доц. *В. В. Надьон*

Проблеми вдосконалення приватноправових механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав: матеріали науково-практичної конференції, присвяченої пам'яті проф. Чингізхана Нуфатовича Азімова (Харків, 16 грудня 2016 р.). – Х.: 2016... - ...с.

16 грудня 2016 року кафедрою цивільного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого разом з Київським регіональним центром Національної академії правових наук України Всеукраїнською громадською організацією «Асоціація цивілістів України» проведена науково-практична конференція, присвячена 85-й річниці з дня народження доктора юридичних наук, професора, члена-кореспондента АПрН України Чингізхана Нуфатовича Азімова, в якому прийняли участь не тільки викладачі, аспіранти, студенти Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, а й науковці інших юридичних вузів, а також практичні робітники.

До збірника увійшли тези доповідей і повідомлень учених, практикуючих юристів, представників судових органів, а також аспірантів, здобувачів та студентів.

Видання адресоване науковим співробітникам, аспірантам, викладачам юридичних факультетів вищих навчальних закладів, а також працівникам суду, адвокатури, органів юстиції, практикуючим юристам, іншим особам, які вивчають і застосовують цивільне та господарське законодавство.

УДК 347(477)
ББК 67.9 (4УКР)304

Гусаров К. В.,
*докт. юрид. наук, професор,
завідувач кафедри цивільного процесу
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ЗАКОНОДАВЧІ ІНІЦІАТИВИ ЩОДО СТЯГНЕННЯ НЕОБГРУНТОВАНИХ АКТИВІВ В ПОРЯДКУ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Сфера наукових інтересів професора Ч.Н.Азімова присвячувалась вирішенню законодавчих проблем, пов'язаних із реалізацією інтелектуальної власності. Разом з тим, його увагу привертали і окремі питання вдосконалення приватноправих механізмів набуття, передачі, здійснення та захисту суб'єктивних цивільних прав [1; 2].

Впродовж останніх років увага вітчизняного законодавця спрямована, серед іншого, на виявлення майна, здобутого незаконним шляхом, і його витребування. Відповідною главою ЦПК України доповнений Закон України № 198-VIII від 12.02.15 р. Не зважаючи на законодавче закріплення зазначеного механізму, авторові не відомі випадки його практичної реалізації в порядку цивільного судочинства на час підготовки тез виступу.

Головною особливістю позовного провадження у справах про визнання необгрунтованими активів та їх витребування є встановлення можливості подачі позову в інтересах держави прокурором упродовж строку загальної позовної давності з дня набрання законної сили обвинувальним вироком щодо особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування (ст. 233-1 ЦПК України).

Разом з тим, 20 вересня 2016 р. Кабінетом Міністрів України як суб'єктом законодавчої ініціативи до Верховної Ради України було подано проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення стягнення в дохід держави необгрунтованих активів». Метою прийняття проекту Закону, відповідно до п.2 пояснювальної записки до вказаного документу, є запровадження інституту стягнення в дохід держави необгрунтованих

активів до закінчення кримінального провадження, під час якого й були виявлені такі активи, правомірність походження яких не доведена, в той час як підозрюваний у кримінальному провадженні корупційних злочинів фактично може ними користуватись та розпоряджатись [3].

У зв'язку з вищевказаним голова Комітету з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності Верховної Ради України А.Кожем'якін в одному з листів ставить питання про надання зазначеному Комітетові зауважень та пропозицій щодо доцільності доповнення Цивільного процесуального кодексу України низкою норм, зокрема Главою 10 Розділу III «Особливості позовного провадження у справах про стягнення необґрунтованих активів у дохід держави до закінчення кримінального провадження».

З огляду на викладене вважаю за потрібне висловити деякі міркування відносно змісту законопроекту, що характеризується, та доцільності його прийняття. Цивільний процесуальний Кодекс України Законом № [198-VIII від 12.02.2015](#) доповнено розділом III глави 9 «Особливості позовного провадження у справах про визнання необґрунтованими активів та їх витребування». Застосування зазначеної процедури, як зазначалось вище, можливе за умови набрання законної сили обвинувальним вироком щодо особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування.

Законопроектом про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення стягнення в дохід держави необґрунтованих активів в частині доповнення ЦПК України додатковими нормами передбачається закріплення на законодавчому рівні можливості позбавлення особи права на володіння, користування чи розпорядження майном на підставі припущення про вчинення нею злочину. Таке позбавлення права пропонується передбачити до закінчення кримінального провадження на підставі стягнення матеріальних цінностей в дохід держави. На відміну від норм ЦПК України, що містяться у Розд. III Глави 9 вказаного нормативного акту, положення вказаного законопроекту передбачають можливість позбавлення особи права власності (володіння, користування) матеріальними цінностями без встановлення факту вчинення злочину вироком суду, що набрав законної сили.

Уявляється, що така редакція законопроекту, який аналізується, не відповідає встановленому ст. 62 Конституції України принципу презумпції невинуватості. За правилами вказаної конституційної норми, особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду. Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину. Відповідно до ч.3 ст. 41 Конституції України, примусове відчуження об'єктів права приватної власності може бути застосоване лише як виняток з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом, та за умови попереднього і повного відшкодування їх вартості. Примусове відчуження таких об'єктів з наступним повним відшкодуванням їх вартості допускається лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану.

Разом з тим, положення вказаного законопроекту протирічать встановленим ч.4 ст.61 ЦПК України обов'язковим вимогам про те, що лише вирок у кримінальному провадженні, що набрав законної сили, є обов'язковим для суду, що розглядає справу про цивільно-правові наслідки дій особи, стосовно якої ухвалено вирок, з питань, чи мали місце ці дії та чи вчинені вони цією особою.

Не можна визнати доцільність прийняття вищевказаного законопроекту і враховуючи норми Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, протоколів до неї та практики Європейського суду з прав людини. Так, ст. 6 зазначеної Конвенції закріплює необхідність встановлення справедливим судом обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, що не враховано автором законопроекту. Статтею 1 Протоколу №1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод передбачено право кожної особи на мирне володіння своїм майном. Ніхто не може бути, за зазначеною нормою, позбавлений своєї власності інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом і загальними принципами міжнародного права. Оскільки принцип презумпції невинуватості слід розглядати в якості одного з принципів міжнародного (поряд із національним правом) права, то ухвалення будь-якого рішення про позбавлення права власності особи на підставі припущення, тобто без встановлення факту злочинності набуття права власності вироком суду, що набрав законної сили, є неприпустимим.

У справі «Ятрідіс проти Греції» Європейський суд з прав людини висловив думку, що у правовідносинах, котрі склалися у даній справі, втручання у права заявника є очевидним порушенням національного законодавства, а отже, суперечить праву заявника на мирне володіння своїм майном.

Вважаю, що прийняття в якості Закону України законопроекту вказаного змісту, крім вказаного, порушуватиме і вимоги статті 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

На підставі викладеного уявляється, що прийняття в якості Закону України Верховною Радою України положень законопроекту «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення стягнення в дохід держави необґрунтованих активів» [3] в частині доповнення ЦПК України Главою 10 Розділу III «Особливості позовного провадження у справах про стягнення необґрунтованих активів у дохід держави до закінчення кримінального провадження», не уявляється доцільним.

Список використаної літератури:

1. Азимов, Ч.Н. Приватне право в системі права /Ч.Н.Азимов //Правова держава Україна: проблеми, перспективи розвитку: Короткі тези допов. та наук. повідом. республ. наук.-практ. конф. 9-11 листопада 1995 р. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого, 1995. – С. 152-153.
2. Азимов, Ч.Н. Самозащита в гражданском праве /Ч.Н.Азимов //Актуальні проблеми формування правової держави в Україні. До 50-ї річниці Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод: мат-ли між-нар. наук.-практ. конф.: У 2-х ч. – Ч.2. – Х.: Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого, 2000. – С. 20-22.
3. Проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення стягнення в дохід держави необґрунтованих активів» //Ел. ресурс: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=60050.